

УДК [371.111.008.2:34]:005,336.2(045)

І.М.ДАРМАНСЬКА,кандидат педагогічних наук, доцент
(м.Хмельницький)**Характеристика правової компетенції керівника загальноосвітнього навчального закладу у контексті управлінської компетентності**

У статті проаналізовано зміст правової компетенції керівника загальноосвітнього навчального закладу, що є невід'ємним складовим елементом його управлінської компетентності. Правову компетенцію директора школи розкрито через необхідність володіння правовою інформацією з її прив'язкою до педагогічної та управлінсько-педагогічної діяльності. Правова компетенція керівника загальноосвітнього навчального закладу має формуватися шляхом засвоєння майбутнім фахівцем норм галузей права. У зв'язку з цим автором розкрито зміст основних понять конституційного, адміністративного, кримінального, трудового, сімейного та міжнародного права з їх прив'язкою до сфери освіти, а саме функціонування загальноосвітнього навчального закладу.

Ключові слова: керівник загальноосвітнього навчального закладу, управлінська компетентність, правова компетенція.

Постановка проблеми у загальному вигляді... Діяльність будь-якої особи у реалізації фахової спрямованості (спеціаліста, професіонала, початківця) має базуватися на певному рівні знань. Кожна людина при виконанні своїх професійних обов'язків має бути обізнаною у своїй справі, а саме компетентною. Якщо аналізувати професійну самореалізацію керівника загальноосвітнього навчального закладу, можна констатувати обов'язкову наявність у нього управлінської компетентності. Саме вона розкриває керівну особу як знавця своєї справи, що уміє самоствердитись, розвиватись та організовувати функціонування закладу в цілому та окремих учасників навчально-виховного процесу.

У науковій літературі розрізняють компетентність та компетенцію. Компетентність керівника загальноосвітнього навчального закладу є широкою, всеохоплюючою за змістом й включає у себе компетенції. Відповідно директор школи має володіти управлінською компетентністю, яку ми розглядаємо як сукупність загальнокультурних, загальнонаукових, соціальних, професійно-педагогічних і організаційно-правових компетентностей, які у свою чергу складаються із компетенцій, що характеризують менеджера як висококваліфікованого фахівця. Дане визначення нами було сформульовано, виходячи з напрямів діяльності управлінця, його функціональних обов'язків, необхідних моральних якостей та уміння самореалізувати себе в якості справжнього керівника школи.

Аналіз досліджень і публікацій... Питанням управління освітою приділяли увагу такі вчені, як В.Бондар, Г.Єльнікова, М.Дарманський, Ю.Конаржевський, Н.Кузьміна, В.Лутовий, В.Маслов, В.Пікельна, Р.Шакуров та ін.

Питаннями, що присвячені формуванню правової компетентності особистості, займались С.Гурін, Я.Кічук, В.Олійник, О.Панова, Н.Саприкіна, І.Серяєва та ін.

Формулювання цілей статті... Метою статті є розкриття змісту управлінської компетентності керівника загальноосвітнього навчального закладу через правову компетенцію, володіння якою дозволить директору школи реалізувати себе як високоякісного фахівця.

Виклад основного матеріалу... Проаналізувавши функціональні обов'язки директора школи, ми виділили напрями самореалізації керівника загальноосвітнього навчального закладу. Так, управлінець має володіти управлінською компетентністю, що включає у себе:

1. Загальнокультурну компетентність, що містить етичну, духовну, країнознавчу, полікультурну, екологічну, мовну, комунікативну, ілюктивну, лінгвокультурну, валеологічну, здоров'язберігаючу, життєтворчу компетенції.

2. Загальнонаукову компетентність, яку ми розглядаємо через реалізацію аналітичної компетенції, компетенції саморозвитку та самоосвіти, прогностичної, дослідницької, інтелектуально-творчої компетенції, компетенції продуктивної діяльності, пізнавально-інтелектуальної, андрагогічної, дискурсивної компетенції.

3. Соціальну компетентність, до якої відноситься організаторська, корпоративна, життєва, конфліктологічна, організаційно-комунікативна, стратегічна, етнопсихологічна, психологічна, соціокультурна, емоційно-вольова, ситуаційна компетенції.

4. Професійно-педагогічну компетентність, що реалізовується через загальногалузеву компетенцію, освітню, предметну, предметно-методичну, діагностичну, навчальну, творчу, дидактичну, оцінно-контрольну, функціональну, трудову компетенції.

5. Інформаційно-правову, що базується на інформаційно-комунікаційній, інформаційній, правовій, етично-правовій, громадянській, технологічній компетенції.

Предметом нашої статті є обґрунтування правової компетенції, тому ми зупинимось саме на ній. На нашу думку, правова компетенція є базовою у діяльності керівника загальноосвітнього навчального закладу, який володіє професійними педагогічними та психологічними знаннями. Правову компетенцію ми розглядаємо не тільки як володіння правовою інформацією з окремих галузей права, а й уміння аналітично та коректно її застосовувати у конкретних ситуаціях навчального закладу. Означене твердження базується на аналізі посадової інструкції директора школи, так як більша частина напрямів діяльності керівника загальноосвітнього навчального закладу спрямована на вирішення завдань із застосування правових норм, а саме правової компетенції.

Так, директор школи має знати не тільки норми галузей права, а особливості їх реалізації у сфері освіти (в практиці діяльності загальноосвітнього навчального закладу). Тобто, він має володіти правовою інформацією з її прив'язкою до управлінської компетентності, що спрямована на вирішення питань освітнього напрямку.

Враховуючи зазначене вище, керівник загальноосвітнього навчального закладу має орієнтуватися у нормах конституційного, адміністративного, кримінального, трудового, сімейного, земельного та міжнародного права.

Розглянемо зміст кожної галузі права в означеному контексті.

Конституційне право ми розглядаємо як галузь права, яка є основоположною для інших галузей та містить норми, що законодавчо на базовому рівні визначають порядок функціонування освітньої сфери в цілому, навчальних закладів й створюють основу реалізації управлінської компетентності керівника загальноосвітнього навчального закладу. У сфері освіти норми Конституційного права встановлюють права, свободи та обов'язки педагогічних працівників, а також визначають структуру органів управління освітою як на загальнодержавному, так і на місцевому рівнях із визначенням функціональних повноважень осіб, які входять до складу цих органів. Так, директор школи свої професійні обов'язки має реалізовувати, опираючись на норми статей 53 (право на освіту), 43 (право на працю), 44 (право на страйк), 45 (право на відпочинок), 46 (право на соціальний захист), 54 (авторське право) Конституції України [2] та норми інших статей II розділу Основного закону держави, аби не порушувати права та свободи учасників навчально-виховного процесу.

Норми Конституції також характеризують управлінський процес. Під управлінням в широкому аспекті ми розуміємо діяльність посадових осіб органів державної влади та місцевого самоврядування, яка спрямована реалізовувати наступні функції: регіонального та державного розвитку, контролюючі, виконавчі, розпорядчі, охоронні, організаційні та інші, спрямовані на задоволення потреб кожного суб'єкта з врахуванням конституційних засад, які характеризують Україну як незалежну, суверенну, демократичну, соціальну та правову державу.

Управління в вузькому розумінні ми розглядаємо в контексті освітньої діяльності чи сфери. Управління освітою – це цілеспрямована діяльність територіально-функціонуючих установ з метою реалізації спільних і єдиних для всіх рівнів функцій щодо створення оптимальних умов навчання та системного механізму їх реалізації.

Норми конституційного права тісно пов'язані з законодавчими актами (загальними та спеціальними), змістом яких має володіти керівник загальноосвітнього навчального закладу. Знання даних норм пов'язано також із змістом адміністративного права, що у зазначеному трактуванні переплітаються із конституційними. Так як директор школи співпрацює із органами управління освітою, він має володіти інформацією про їх структуру, напрями діяльності та функціональні зобов'язання.

Зважаючи на подвійність підпорядкування органів управління освітою в регіонах (місцевим органам державної виконавчої влади і органам місцевого самоврядування та вищим органам державного управління освітою), базуючись на положеннях законодавчих актів, М.Дарманський визначає п'ять видів їх функцій:

1. Прямі функції органів управління освітою в регіоні, визначені Законом України «Про освіту».

2. Похідні функції органів управління освітою в регіоні, що походять із завдань управління освітою, визначених Типовим положенням про управління освітою обласної державної адміністрації.

3. Делеговані функції регіональних органів управління освітою як структурних підрозділів місцевих органів державної виконавчої влади та місцевого самоврядування, що визначаються з повноважень цих органів у галузі освіти відповідно до Закону України «Про освіту».

4. Делеговані функції регіональних органів управління освітою як представників Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України в регіоні, що визначаються з його повноважень відповідно до Закону України «Про освіту».

5. Делеговані функції регіональних органів управління освітою в регіоні як структурних підрозділів виконавчих комітетів представницьких органів місцевого самоврядування, що визначаються з їхніх повноважень в галузі освіти згідно із Законом України «Про місцеве самоврядування» [1].

Отже, керівник загальноосвітнього навчального закладу має володіти правовою компетенцією, що базується на нормах не тільки Конституції України, а й Закону України «Про освіту», «Про загальну середню освіту», «Про місцеве самоврядування», «Про місцеві державні адміністрації» та ін.

За загальним визначенням кримінальне право України – це галузь права, норми якої визначають суспільно-небезпечні діяння та встановлюють відповідальність за їх вчинення. Звичайно, норми кримінального права розповсюджуються на всіх громадян України, тобто особи несуть кримінальну відповідальність за вчинення того чи іншого злочину незалежно від статі, партійної чи релігійної приналежності, прописки, місця проживання, освіти, місця роботи і т.д. Але, разом з цим, ми можемо виділити окрему групу суб'єктів за кримінальним правом – педагогічних працівників. У законодавчих актах сфери освіти (наприклад, Законі України «Про освіту») зазначено, що в разі вчинення протиправних діянь, педагогічні працівники несуть кримінальну відповідальність.

Тому керівник загальноосвітнього навчального закладу має знати зміст наступних норм Кримінального кодексу України [4]: стаття 137 «Неналежне виконання обов'язків щодо охорони життя та здоров'я дітей», стаття 172 «Грубе порушення законодавства про працю», стаття 173 «Грубе порушення угоди про працю», стаття 174 «Примушування до участі у страйку», стаття 175 «Невиплата заробітної плати, стипендії, пенсії чи інших установлених законом виплат», стаття 176 «Порушення авторського права і суміжних прав», стаття 183 «Порушення права на отримання освіти», стаття 368 «Одержання хабара», стаття 369 «Давання хабара», стаття 370 «Провокація хабара».

Крім зазначених статей директор школи має бути обізнаним в особливостях кримінальної відповідальності малолітніх й неповнолітніх, так як його управлінська компетентність розповсюджується також на виховний процес загальноосвітнього навчального закладу.

За загальним визначенням адміністративне право – це галузь права, за допомогою якої держава регулює однорідні суспільні відносини в сфері реалізації державної виконавчої влади, яка організовує, скеровує у визначене законодавством русло суспільні відносини, пов'язані із вчиненням правопорушень.

Адміністративне право регулює суспільні взаємовідносини в органах державного управління системою освіти. Всі законодавчі акти в галузі освіти формально відносяться до галузі адміністративного права.

Керівник загальноосвітнього навчального закладу як працівник цієї галузі зобов'язаний знати зміст цих законодавчих актів. Він здійснює управління школою, яка як заклад знаходиться в системі врегульованих правовідносин. Тому він зобов'язаний знати особливості дії регіональної системи управління освітою, знати систему адміністративних правопорушень та стягнення за їх вчинення як працівник соціальної галузі і як управлінець, який спрямовує діяльність учасників навчально-виховного процесу, у тому числі педагогічних працівників, учнів та їх батьків.

Специфіка професії керівника загальноосвітнього навчального закладу вимагає від нього досконалого знання застосування норм адміністративного права до неповнолітніх і доведення цієї специфіки до педагогічного колективу школи.

Так, керівник загальноосвітнього навчального закладу має орієнтуватися у змісті наступних норм: статті 13 Кодексу про адміністративні правопорушення [3], яка містить інформацію про відповідальність неповнолітніх, статті 42 «Порушення санітарно-гігієнічних і санітарно-протиепідемічних правил і норм», статті 51-2 «Порушення прав на об'єкт права інтелектуальної власності», статті 184 «Невиконання батьками або особами, що їх замінюють, обов'язків щодо виховання дітей», статті 184-1 «Неправомірне використання державного майна», статті 185-1 «Порушення порядку організації і проведення зборів, мітингів, вуличних походів і демонстрацій», статті 188-4 «Невиконання законних вимог центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері охорони праці», статті 188-6 «Невиконання законних вимог посадових осіб центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику з питань нагляду та

контролю за додержанням законодавства про працю, або створення перешкод для діяльності цього органу».

За загальним визначенням трудове право – це галузь права, що являє собою систему правових норм, встановлених і застосованих державою, які регулюють суспільні трудові відносини працівників, закріплюють суспільну організацію праці.

Трудове право в сфері освіти – це провідна галузь права, що регулює трудові відносини між педагогічними працівниками та керівником загальноосвітнього навчального закладу в процесі виконання ними посадових обов'язків. Трудове право у найбільшій мірі стосується правової компетенції керівника загальноосвітнього навчального закладу, так як його управлінська компетентність базується на нормах трудового законодавства.

Управлінські функції керівника загальноосвітнього навчального закладу пов'язані із організацією діяльності закладу освіти в цілому на правових основах. Обов'язком директора школи є володіння нормами законодавства про працю, так як він є керуючою особою і має знати зміст нормативних актів щодо укладення та припинення трудового договору (контракту), колективного договору, правил внутрішнього трудового розпорядку, робочого часу педагогічних працівників, нормування праці педагогічних працівників, їх часу відпочинку, оплати праці, гарантій і компенсацій, охорони праці, праці жінок і молоді, вирішення індивідуальних і колективних трудових спорів (конфліктів), пільг для педагогічних працівників, які поєднують роботу із навчанням, діяльності профспілкової організації, загальнообов'язкового державного соціального страхування, пенсійного забезпечення та відповідальності за порушення вимог законодавства про працю.

Сімейне право – це галузь права, норми якої розповсюджуються на учасників навчально-виховного процесу, визначаючи взаємні права та обов'язки батьків (осіб, які їх замінюють) і дітей. Керівник загальноосвітнього навчального закладу має орієнтувати у нормах сімейного права, так як він є однією з відповідальних осіб у здійсненні виховного процесу школи.

Міжнародне право – це галузь права, норми якої є базовими, основоположними для Української держави та визначають права та свободи людини й громадянина на підставі міжнародних документів, прийнятих Організацією Об'єднаних Націй, членом якої є наша країна.

Тому керівник загальноосвітнього навчального закладу має знати зміст міжнародних документів, норми яких розповсюджуються на учасників навчально-виховного процесу та встановлюють певні правила, яких усі повинні дотримуватися. Наприклад, до таких документів ми відносимо Загальну Декларацію прав людини, Декларацію прав дитини, Конвенцію про права людини, Конвенцію прав дитини, Всесвітню Декларацію про забезпечення виживання, захисту та розвитку дітей, Пекінські правила (мінімальні стандартні норми щодо здійснення правосуддя стосовно неповнолітніх).

Висновки... Посаду керівника загальноосвітнього навчального закладу має посідати тільки висококваліфікований фахівець із високим рівнем управлінської компетентності, так як від нього залежить не тільки організація навчально-виховного процесу, а й належне функціонування закладу в цілому. У даному процесі важливу роль відіграє правова компетенція, без якої керівник не зможе прийняти належне, адекватне рішення, вирішити проблему та реалізувати управлінські якості.

Список використаних джерел та літератури:

1. Дарманський М. М. Соціально-педагогічні основи управління освітою в регіоні / М. М. Дарманський. – Хмельницький : Поділля, 1997. – 384 с.
2. Конституція України : [прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 черв. 1996 р. № 254к/96-ВР] // Відом. Верхов. Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141. – зі змінами ; ост. ред. 28 квіт. 2009 р.
3. Кодекс України про адміністративні порушення від 07 груд. 1984 № 8073-X // Відом. Верхов. Ради Укр. РСР. – 1984. – № 51 (дод.). – Ст. 1122. – зі змінами ; ост. ред. 05 листоп. 2009 р.
4. Кримінальний кодекс України : прийнятий 05 квіт. 2001 р. № 2341-III // Офіц. вісн. України. – 2001. – № 21. – Ст. 618. – зі змінами ; ост. ред. 05 листоп. 2009р.

Аннотація

И.М.Дарманская

Характеристика правовой компетенции руководителя общеобразовательного учреждения в контексте управленческой компетентности

В статье проанализировано содержание правовой компетенции руководителя общеобразовательного учреждения, что является неотъемлемым составляющим элементом его управленческой компетентности. Правовую компетенцию директора школы раскрыто через необходимость владения правовой информацией с ее привязкой к педагогической и управленческо-педагогической деятельности. Правовая компетенция руководителя общеобразовательного учреждения должна формироваться путем усвоения будущим специалистом норм отраслей права. В связи с этим автором раскрыто содержание

основных понятий конституционного, трудового, семейного и международного права с их привязкой к сфере образования, а именно функционирования общеобразовательного учебного заведения.

Ключевые слова: руководитель общеобразовательного учреждения, управленческая компетентность, правовая компетенция.

Summary

I.M.Darmanskaya

The Characteristic of the Legal Competence of the Head of an Educational Institution in the Context of Managerial Competence

The article analyzes the content of legal competence of the head of an educational institution that is an integral component of his managerial competence. The legal competence of the head master is shown through the necessity of possessing of legal information with its reference to the educational and administrative activity. Legal competence of the manager of general educational establishment has to be formed by means of acquiring of the norms of law branches by the future specialist. Due to this the author reveals the content of the basic notions of constitutional, administrative, criminal, employment, family and international law with their binding to the educational sphere, in particular to the functioning of general educational establishment.

Key words: head of an educational institution, managerial competence, legal competence.

Дата надходження статті: «22» березня 2013 р.

УДК 371 (045)

О.І.ДЕНИЩИК,

кандидат педагогічних наук

(м.Хмельницький)

Етика як системоформуючий чинник виховання студентської молоді в процесі професійної підготовки майбутніх юристів та управлінців.

У статті зосереджено увагу на обґрунтуванні об'єктивної необхідності та історичної зумовленості подальшої гуманізації освітнього процесу у вищій школі шляхом посилення ролі етики як системоформуючого чинника виховання студентської молоді.

Ключові слова: етика, мораль, гуманізація, навчально-виховний процес, цінності, студенти, виховання.

Постановка проблеми у загальному вигляді... ХХІ століття привнесло для земної цивілізації небувалі досягнення в технологічних, наукових і соціально-політичних сферах. Водночас найвидатніші досягнення науково-технічного прогресу обернулися катастрофічними наслідками для людини. Глобальна екологічна криза, потім економічна, а тепер і фінансова, що насувається, проблеми голоду і хвороб, алкоголізм, наркоманія, тероризм, корупція, безкінечна черга техногенних катастроф, цинізм, брехня, рабство, торгівля людьми стали вже давно планетарними явищами.

Як зазначає Т.Алпеева (РБ), замість царства розуму і любові, соціального добробуту і справедливості, мирного співпрацювання та взаєморозуміння, людство навіть не зможе в найближчому майбутньому забезпечити своє існування. Дослідниця робить висновок, що наша епоха – це епоха прогресуючого регресу духовно-моральної та гуманістичної складової людського буття, епоха, котра змушує ставити під сумнів розумність самого розуму [1, с.3].

У цих умовах багато вчених і, зокрема, В.Канке (РФ), говорять про системну кризу сучасної цивілізації, визначаючи першопричиною такого стану те, що етика була відтісна на задвірки науки. Відбувається майже повсюдний ріст глобального імморалізму. Більше того, етика, яку називають наукою про мораль, стала попелюшкою в університетських аудиторіях та сфері освіти в цілому [2, с.7].

Аналіз досліджень і публікацій... Проблеми моралі та етики як суттєвої і змістової сфер соціального та духовного розвитку людства та людини зокрема завжди були важливими. Про це свідчать вислови відомих усьому світові філософів та науковців. Так Аристотель, давньогрецький філософ, логік і ритор, визначав етику як практичне вчення щодо дослідження шляхів досягнення людиною бажаних цілей та благ. *І.Кант* наголошував, що загалом серед всіх понять – поняття моральності найважливіше. *К.Ушинський* говорив, що вивчення науки немає сенсу, якщо людина аморальна. Відносно цієї проблеми висловлював свої думки *М.Добролюбов*. Він говорив, що є багато видів освіти, але найбільше значення має моральна освіта. *А.Ейнштейн* підкреслював, що доля людства залежить не тільки від технічного прогресу, а й від його моральності. Отже, в